

Høringsinnspill til Meld. St. 8 (2015-2016) Melding til Stortinget. Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke- spredningssamarbeid.

Forum for utvikling og miljø (ForUM), et nettverk av 50 norske organisasjoner, takker Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé for muligheten til å gi innspill til Meld. St. 8 (2015- 2016) godkjent i statsråd 30.10.15. Her er våre forslag til tiltak vi tror kan bidra til økt trygghet og åpenhet:

I) Inkludere Arms Trade Treatys forbudsbestemmelser i norsk lov

I disse urolige tider er våpenkontroll viktigere enn noensinne, men også vanskelig. At våpen eksportert til Irak av våre allierte har havnet hos IS, ifølge en Amnesty-rapport i desember, illustrerer dette. Global våpenhandel er fragmentert og preget av hemmelighet og korrupsjon, noe også kontrollhøringer i Stortinget i 2015 og medias avsløringer av norsk eksport av militærmateriell til paramilitære i Vest-Afrika og til Sudan og Eritrea minner oss om.

Den internasjonale våpenhandelskonvensjonen Arms Trade Treaty (ATT) trådte i kraft julaften 2014. Formålet med den juridisk bindende FN-traktaten er å etablere høyest mulige standarder for eller forbedre regulering av den globale handelen med konvensjonelle våpen, forebygge og stanse «illicit» våpenhandel og hindre at våpen havner på avveie. Dette for å bidra til fred, sikkerhet og stabilitet; redusere lidelser; fremme samarbeid, åpenhet, ansvarlighet og derigjennom bygge tillit mellom statspartene, som det heter i FN-traktatens artikkel 1.

Sammen med blant annet den internasjonale Control Arms-koalisjonen, der ForUM er styremedlem, har Norge vært en viktig pådriver for en sterk ATT. Nå er det avgjørende at Norge setter høye standarder for implementering. Norge bidrar i så måte også til åpenhet gjennom Stortingsmelding 8 og annen rapportering, og ForUM har oppfordret andre land til det samme.

Det norske eksportregelverket består i dag av lov, forskrift og retningslinjer. Loven og forskriften gir bestemmelser for hvilke varer som krever eksportlisens. Det norske regelverket inneholder imidlertid ikke forbud mot eksport av forsvarsmateriell der det er en overveiende («overriding») risiko for at det vil bli brukt til å fasilitere brudd på menneskerettigheter og humanitær rett, slik ATTs artikkel 6 og 7 har. Det bør det etter vårt syn gjøre for å bidra til økt trygghet og bygge opp under avtalens nevnte formål og bestemmelser. Det er positivt at regjeringen i 2014 inkluderte forbud og føringer som følger av FN-traktatens artikkel 6 og 7 som del av vurderingskriterier i Utenriksdepartementets retningslinjer. Dette er imidlertid ikke nok, i og med at retningslinjene ikke er juridisk forpliktende. Gjennom å inkludere artikkel 6 og 7 i lov/forskrift kan regjeringen sikre at Norge bedre ivaretar sine globale forpliktelser og gjøre det klart når eksport ikke skal tillates. Det vil også være et eksempel til etterfølgelse for andre land.

Vi anmoder derfor komiteen om å be Regjeringen om å:

- ***Inkludere Arms Trade Treatys forbudsbestemmelser (art. 6 og 7) i lov og forskrift.***

2) Eksport til undertrykkende land i krigsherjede Midtøsten

I henhold til det norske eksportkontrollregelverket er det ikke lov til å selge våpen til land i krig, der krig truer eller der det er borgerkrig.

I 2014 har regjeringen godkjent eksport av norsk militærmateriell til flere omstridte mottakere, som igjen viser at regelverket tolkes for svakt. I Stortingsmeldingen framgår det for eksempel at Norge solgte A-materiell til Forente Arabiske Emirater (ammunisjon mm) og Kuwait (ildledningsutstyr mm), B-materiell (billed-/videoutstyr) til Qatar og mer enn dobbelt eksporten av militærutstyr (militære kjøretøy, komponenter og elektronisk utstyr) til Saudi-Arabia. Det skjedde kort tid før disse landenes deltakelse i krigen i Jemen der rundt 2700 sivile, hvorav over 600 er barn, er drept etter angrep på blant annet skoler, sykehus og boliger. Denne Saudi-Arabia-ledete koalisjonen, som er i krig med den Iran-støttede Houthi-militsen, anklages derfor for krigsforbrytelser. Dersom Norge eksporterte militærmateriellet etter at krigen brøt ut i 2015 anser vi det for å være i strid både med Arms Trade Treaty og det norske regelverket.

Eksporten ble også godkjent samtidig som Saudi-Arabia henrettet flere mennesker ved offentlig halshugging i 2014 enn på mange år. Kun Kina og rivalen Iran henrettet flere. Antall henrettede økte i 2015, og etter Saudi-Arabias henrettelse av den høytstående sjiamuslimske skriftlærde Nimr al-Nimr og 46 andre 2. januar i år synes sekterisk splittelse, vold, konflikt og uro i regionen å eskalere og forholdet til Iran å forverres før Syria-forhandlingene som skal starte 25. januar.

Det er mange politiske og etiske dilemmaer knyttet til situasjonen i Midtøsten, også for Norge som NATO-alliert. Alle har rett til selvforsvar, og i kampen mot voldelig ekstremisme trenger man allierte. Men som eksperter har dokumentert har voldelig ekstremisme hatt gode kår i Saudi-Arabia, den strengt fundamentalistiske wahabismens vugge, beryktet for middelalderske straffemetoder. At Saudi-Arabia virker stabiliserende i regionen er meget omstridt, som det framgår over. Vi vil også minne om at Saudi-Arabia slo ned fredelige protester i Bahrain.

Ifølge reglene skal ikke militærutstyr eksporteres dersom det er en "åpenbar fare" for at utstyret kan bli brukt til intern undertrykking. I Saudi-Arabia er det ingen tvil om at myndighetene bedriver intern undertrykking, ikke minst av kvinner og jentebarn, meningsmotstandere og minoriteter. Tolkningen av regelverket i Norge ser dermed ut til å være at det kun er utstyrets karakter som vurderes ved utstedelse av lisens. Dette er en altfor svak operasjonalisering av regelverket. Norges salg av militærmateriell styrker regimets militære kapasitet, legitimitet og mulighet til å undertrykke egen befolkning. Henrettelsene denne måneden illustrerer også svært alvorlige regionale konsekvenser av Saudi-Arabias brudd på sivile og politiske rettigheter.

Vi anmoder derfor komiteen om å be Regjeringen om å:

- ***Stanse eksport av alt norsk militærmateriell til Saudi-Arabia, Qatar, Kuwait og Forente Arabiske Emirater***
- ***Tolke EU-kriteriet for menneskerettighetssituasjonen i mottakerland strengere enn i dag, og sikre at Norge ikke eksporterer militært utstyr til regimer som er ansvarlige for utstrakte menneskerettighetsbrudd.***

3) Åpenhet om vurderinger rundt innvilgelser av og avslag på lisenssøknader

Stortingsmeldingen gir offentligheten innblikk i hva som har blitt eksportert til hvilke land, men den sier ingenting om vurderingene som ligger bak de enkelte innvilgelsene av og avslagene på lisenssøknader. Det gjør det svært vanskelig å etterprøve dem. For å sikre en forsvarlig og samstemt forvaltning av ansvaret som følger med våpeneksport, er det nødvendig å få innsyn.

Vi anmoder derfor komiteen om å be Regjeringen om å:

- ***Gi offentligheten innsyn i vurderingene rundt innvilgelse av og avslag på lisenser.***

4) Våpeneksportkontroll må også praktiseres overfor allierte

Systematiske vurderinger må også gjøres i forkant av eksport av våpen til våre allierte, og det bør legges opp til at det også gjennomføres mer systematiske vurderinger av situasjonen i land som befinner seg i landgruppe A, altså NATO-medlemmer.

ForUM anmoder derfor komiteen om å be Regjeringen om å:

- ***Suspendere lisenser til land, inkludert våre allierte, når det foregår grove brudd på menneskerettighetene, når det er fare for intern undertrykking og/eller fare for forverring av eksisterende motsetninger og konflikter.***

5) Hindre at norske våpen havner på avveie: Sluttbrukererklæring

Det er positivt at Regjeringen vil videreføre arbeidet med å fremme oppslutning om en felles NATO-norm om sluttbrukererklæringer ved eksport av våpen. Det er likevel ikke nok: Flere av våre NATO-allierte eksporterer jevnlig våpen og ammunisjon til land som ikke ville vært godkjent av Norge.

Dagens sluttbrukerdokumentasjon er for mye basert på tillit og gir ingen garanti for at norske våpen ikke blir videresendt fra et NATO-land og slik havner i uønskede hender. Norge har et selvstendig ansvar for å sikre at norske våpen ikke havner på avveie.

Vi anmoder derfor komiteen om å be Regjeringen om å:

- ***Innføre sluttbrukererklæring for all eksport av norsk militærmateriell, også til NATO-land, og styrke kontrollen for å forhindre at det havner på avveie***

Vi takker for oppmerksomheten og bidrar gjerne med ytterligere informasjon.

Vennlig hilsen

Andrew Preston

Daglig leder

Forum for utvikling og miljø

+47 481 40 849

Borghild Tønnessen-Krokan

Seniorrådgiver

Forum for utvikling og miljø

+47 92 09 16 89